

Наведені слова повною мірою характеризують взаємодію національного та міжнародного права (у контексті практики Європейського суду з прав людини) та визначають необхідність постійного приділення уваги науковців окресленій тематиці, що є чинником посилення актуальності обраної проблематики.

---

1. Завгородній В. А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні: теоретичний, методологічний і прикладний аспекти: монограф. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 536 с.

2. Чубенко А.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на конституційне судочинство в Україні. Правова доктрина – основа формування правової системи держави. 2013. С. 1009-1011.

Дмитро СЕЛІХОВ

професор кафедри теорії
та історії держави і права

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна,

доктор юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ НОРМ СТАТТІ 21 КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ПРО РІВНІСТЬ ЗА ПРОФЕСІЙНОЮ ОЗНАКОЮ

10 грудня відбудеться чергове святкування дати прийняття у цей день в 1948 році Загальної декларації прав людини ООН [1]. Зрозуміло, що положення декларації такими є – положеннями декларації, а не закону із примусом. Тобто усі держави, які визнають цю Загальної декларації прав людини ООН, не зобов'язані виконувати усі її положення. І відповідальності за це не передбачено. Але ж держави самі добровільно погоджуються вважати Загальну декларацію найвищим джерелом права із захисту базових прав людини.

Основні положення Загальної декларації прав людини ООН було використано при розробці конституцій або конституційних законів більшістю держав світу. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року, є чи не однією із наймолодших у світі [2]. У цьому зв'язку не зайвим буде нагадати, що Конституція Пилипа Орлика є найстаршою серед конституцій світу. Через свій поважний вік Конституція Пилипа Орлика 1710 року не могла врахувати норми Загальної декларації прав людини ООН 1948 року. Натомість через свій доволі «юний» вік сучасна Конституція України максимально врахувала положення про захист найрізноманітніших прав людини і громадянина, закріплені у Загальній декларації прав людини ООН

[2; 1].

Основні положення як Загальної декларації прав людини ООН, так і Конституції України та інших нормативних актів держав спираються на переконання про рівність людей незалежно від громадянства (підданства), місця народження, расової чи національної належності, гендерної чи вікової належності, професійної чи соціальної належності тощо.

Сьогодні у світі відбуваються страшні події, викликані нічим не виправданою агресією російської федерації стосовно України та її народу. Ці події не могли не позначитися на тим чи іншим порушенням різних прав людини, як в Україні, так і в інших державах (і в державах - агресорах – російській федерації і республіці білорусь, і в європейських державах, і в США, і навіть у країнах Азії та Африки). Але зрозуміло, що найбільше права людини порушуються саме в Україні. При цьому головними порушниками є держави - агресори. Проте зараз хочеться підняти проблему захисту прав людини, пов'язаних із її професійною діяльністю та соціальним статусом, який надає певна професійна діяльність.

У Конституції України статтею 21 встановлено, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [2]. Але чи у повній мірі виконується ця норма в Україні? Тобто чи дійсно рівні усі люди в Україні?

Керуючись народним прислів'ям «своя сорочка ближче до тіла», потрібно підняти проблему фінансової дискримінації громадян України за професійною ознакою. Якщо точніше, то потрібно підняти проблему недотримання в Україні норми статті 21 Конституції України по відношенню до викладачів і науковців у порівнянні із окремими групами державних службовців.

Підняти окреслену у назві тез доповіді проблему надихнула стаття українського науковця на тему «Щодо дії норм про розміри посадових окладів викладачів, науковців та посадових осіб виконавчої і судової гілок влади (у контексті рівності людей за статтею 21 Конституції України)» [3].

У часи війни професії мирного часу відходять на другий план. Це є об'єктивною реальністю для будь-якого часу і будь-якої країни. Проте війна в Україні триває із лютого 2014 року, а активна фаза війни триває із 24 лютого 2022 року, а норми статті 21 Конституції України стосовно викладачів і науковців не виконуються вже десятки років. Проблема з'явилася задовго до війни і триває до сьогодні.

Актуальності поданої тематики додає той факт, що з першого січня 2023 року згідно із перехідними положеннями Законів України «Про освіту» [4] і «Про наукову і науково-технічну діяльність» [5] фінансова дискримінація викладачів і науковців за професійною ознакою має припинитися. Проте існують сумніви, що шляхом чергового внесення змін до законодавства цю дискримінацію не буде продовжено ще на кілька років.

Проблема із недотриманням норм статті 21 Конституції України

полягає у неоднаковому ставленні держави до виконання норм законодавства про оплату праці стосовно різних категорій громадян України. Так, у ч. 2 ст. 61 Закону України «Про освіту» вказується: «2. Посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії встановлюється в розмірі трьох мінімальних заробітних плат.

Посадовий оклад педагогічного працівника кожної наступної кваліфікаційної категорії підвищується не менше ніж на 10 відсотків.

Найменший посадовий оклад науково-педагогічного працівника встановлюється на 25 відсотків вище від посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії.

Кожний наступний посадовий оклад науково-педагогічного працівника підвищується не менше ніж на 10 відсотків від попереднього» [4].

В абз. 1 ч. 2 ст. 36 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено, що держава гарантує встановлення ставок (окладів) науковим працівникам державних наукових установ (закладів вищої освіти), виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче одинадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено законом на 1 січня 2020 року.» [5].

В абз. 1 ч. 4 ст. 20 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» посадові оклади працівників Державного бюро розслідувань визначаються відповідно до розміру прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року: 1) Директор Державного бюро розслідувань – 30; 2) перший заступник, заступник Директора Державного бюро розслідувань – 28; 3) керівник територіального управління, керівник управління центрального апарату Державного бюро розслідувань – 26; 4) начальник відділу центрального апарату Державного бюро розслідувань – 24; 5) начальник відділу територіального управління Державного бюро розслідувань – 22; 6) слідчий, дізнавач, оперуповноважений органу Державного бюро розслідувань – 20; 7) інші працівники Державного бюро розслідувань – сума, що дорівнює трьом розмірам посадового окладу, встановленого Кабінетом Міністрів України для працівників, які займають відповідні посади в центральних органах виконавчої влади [6].

Ч. 3 ст. 135 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» базовий розмір посадового окладу судді встановлює: 1) судді місцевого суду – 30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року; 2) судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду – 50 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року; 3) судді Верховного Суду – 75 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року [7].

Диференціація окладів є цілком природною і виправданою. Невиправданим є вибіркоче відкладення вступу у законну силу положень про оплату праці

одних категорій працівників (викладачів і науковців) і негайне набуття чинності нормами про оплату праці інших категорій працівників (співробітників ДБР і суддів). У названій вище статті сказано, що положення спеціального законодавства про розміри посадових окладів стосовно посадових осіб виконавчої влади (на прикладі ДБР) і судової гілок влади виконуються. А положення спеціального законодавства про розміри посадових окладів стосовно педагогічних, науково-педагогічних та наукових співробітників законодавцем неодноразово було відкладено. Ці положення повинні почати діяти з 01.01.2023. Проте є припущення, що і цей термін буде змінено на пізніший. Сама наявність відтермінування набуття чинності нормами законів України «Про освіту» і «Про наукову і науково-технічну діяльність» в частині встановлення відносно високих посадових окладів вказує про віднесення педагогічних, науково-педагогічних та наукових співробітників до людей другого сорту порівняно з посадовими особами виконавчої та судової гілок влади [3, с. 99]. Це є неприпустимим і потребує термінового виправлення. Способи можуть бути різними. Робота із забезпечення виконання норм статті 21 Конституції України в частині забезпечення рівності за професійною ознакою має бути продовжена у наукових роботах різного рівня.

---

1. Загальна декларація прав людини ООН від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Деревянко Б.В. Щодо дії норм про розміри посадових окладів викладачів, науковців та посадових осіб виконавчої і судової гілок влади (у контексті рівності людей за статтею 21 Конституції України). Економіка та право. 2022. № 2 (65). С. 92–101. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.02.092>

4. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 380.

5. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 3. Ст. 25.

6. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 6. Ст. 55.

7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.